

GIFTED ADOLESCENTS' STRESS SOURCES, REACTIONS AGAINST STRESS AND COMPARISON WITH GENERAL ADOLESCENT POPULATION

Şefika ERDEM

Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Education Department of Educational Sciences Guidance and Psychological Counseling

Mustafa BALOĞLU

Hacettepe University Faculty of Education Department of Special Education

Abstract

The purpose of this survey study was to reveal gifted adolescents' stress levels, stress sources, and reaction types against stress. The population of the study involved adolescents studying at secondary school level in and attending Science and Art Centers. The sample included a total of 161 adolescents, 72 men and 89 women selected via convenience sampling method. A personal information form and the Student-Life Stress Inventory-Revised were used as the data collection tools. The findings revealed that participants scored significantly lower than the norm in frustrations, conflicts, pressures, changes, and self-imposed in terms of stressors and in physiological, emotional, and behavioral reactions in terms of reactions to stressors. On the other hand, gifted students scored significantly higher than the norm in cognitive-appraisal. Moreover, gifted adolescents had higher level of self-imposed stress sources but lower level of changes-related stress. Gifted adolescents' reactions against stress were at the "mild" category. They showed physiological reactions the least whereas cognitive appraisal reactions the most. Gifted adolescents' stress sources and reactions against stress did not significantly differ in terms of gender and grade level.

Keywords: Gifted Students; Adolescence; Stress.

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 19, No 3, 2018
pp. 598-609
DOI: 10.17679/inuefd.485921

Received : 20.11.2018
Accepted : 14.12.2018

Suggested Citation

Erdem, Ş. & Baloğlu, M. (2018). Gifted adolescents' stress sources, reactions against stress and comparison with general adolescent population, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 598-609. DOI: 10.17679/inuefd.485921

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is well known that some students have superior potential to show performance in scholarly areas, creativity, leadership, or artistic fields compared to their peers (Renzulli, 2012). In addition to the emotional and moral characteristics of the individuals who are identified as gifted, it is stated that they are above average in many physical and social qualities, or intellectual characteristics (Terman, 1926). According to the Science and Art Centers regulation (MEB, 2016:450), a gifted individual is defined as someone who "learns faster than his/her peers, has superior creativity, art, and leadership capacity, has special academic ability, can understand abstract ideas, and likes to act independently in his/her fields of interest." The changes experienced in many areas based on the conditions of individuals during adolescence, which is a transition period in which many changes are experienced in physical, emotional, personal, social and economic terms, may cause problems on the youth and individuals may have to cope with this (Kulaksızoğlu, 2006; Steinberg, 2007). Adolescence can be difficult and stressful time for gifted young people like others who have normal development (Jackson & Moyle, 2008). Stress or coping with stress is one of the situations that individuals try to overcome during adolescence (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem, & Nolen Hoeksema, 2010). Gifted individuals may experience stressful situations during adolescence due to their unique characteristics as well as other factors.

Purpose

This research is important because it focuses on gifted adolescents, aims at reaching gifted students from a wide range of our country, and can guide the preparation of prevention studies before the emergence of some stress situations. The purpose of this survey study was to reveal gifted adolescents' stress levels, stress sources, and their reactions against stress.

Method

Survey method was used in this study. The population involved secondary school-aged adolescents who were also attending Science and Art Centers in Turkey. Using convenience sampling, the sample involved a total of 161 adolescents, 72 men (44.72%) and 89 women (55.28%). A personal information form and the Student-Life Stress Inventory-Revised (Gadzella, 1991; 2005; Baloğlu & Bardakçı, 2010) were used as the data collection tools. The Student-Life Stress Inventory-Revised is a measurement tool that is used to assess secondary and tertiary school students' stress sources and their responses to situations where they encounter stress (Baloğlu & Bardakçı, 2010). The inventory involves 9 subscales and 53 items. Items are rated on a five-point Likert scale. The subscales are categorized into two dimensions, which are Stress Sources and Reactions against Stress. The stress sources dimension involves five subscales which are Frustrations (7 items), Conflicts (4 items), Pressures (4 items), Changes (3 items), and Self-imposed (6 items). Reactions to Stress involves four subscales which are Physiological (14 items), Emotional (4 items), Behavioral (8 items), and Cognitive Appraisal (3 items). Percentage (%), frequency (f), t-test, and one-way variance analysis were used to analyze the data. The assumptions for the parametric analyses were found satisfactory.

Findings

Participants obtained significantly lower scores than the mean scores of the norm in terms of frustrations, conflicts, pressures, changes, and self-imposed, and in reactions to stressors, in terms of physiological, emotional, and behavioral. On the other hand, they obtained significantly higher scores from the cognitive appraisal dimension of reaction to stressors than the norm adolescents. On the other hand, gifted students scored significantly higher than the norm adolescents in cognitive appraisal dimension of reaction to stressors. Moreover, gifted adolescents have lower level of self-imposed stress sources but higher level of changes related stress. Gifted adolescents' reactions against stress were at the "mild" level. Their fewest reactions were physiological whereas most frequent reactions were cognitive appraisal. Gifted adolescents' stress sources and reactions against stress did not significantly differ in terms of gender and grade level.

Discussion & Conclusion

Gifted students' lower scores of frustration, conflicts, pressures, changes, and self-imposed stress sources compared to adolescents with normal development can be associated with their effective problem-solving skills. The reason for the low stress factors in the gifted adolescents might be that they more easily adapt to the environment and problems steaming from various factors such as physical, emotional, spiritual, and economic factors (Işıklı, 2013) might not be significant stressor factors for them because of their higher ability to think realistically, rationally, and logically. The reactions of gifted adolescents to stress were significantly

lower than their peers in the norm group in terms of physical, emotional, and behavioral responses. An increase in stress levels also leads to increases in the likelihood of physical, emotional, and behavioral reactions (Bernestein, 1994; Rowshan, 2000). Because gifted students were already low stress experiencing groups, so were their reactions. Gifted students have higher meta-cognitive skills such as analysis, synthesis, and evaluation (Ataman, 2005), which might cause evaluative reaction dimension to be high in case of stressful experience. "Self-imposed" and "changes" are the factors that create the most and least stress among gifted students, respectively. According to Karnes and OehlerStinnett (1986), being talented increase medium level stress whereas being labeled as "the gifted" does not cause stress on its own. Gifted adolescents' adaptation superiority might be one of the main reasons why "changes" does not induce as much stress on them because researchers indicate significant association between higher intellectual capacity and social adaptation (Grossberg & Cornell, 1988).

Üstün Yetenekli Ergenlerin Stres Kaynakları ve Stres Karşısındaki Tepkilerinin Ergen Popülasyonu ile Karşılaştırılması

Şefika ERDEM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD

Mustafa BALOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

Öz

Çalışmada üstün yetenekli ergenlerin stres düzeyleri, stres kaynakları ve stres karşısındaki tepkilerini incelemek üzere tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal evreni Türkiye'deki üstün yetenekli çocuklar iken; erişilebilir evren Bilim ve Sanat Merkezleri'nde (BİLSEM) lise düzeyinde öğrenim gören ergenlerdir. Kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 161 üstün yetenekli ergen (72 erkek ve 89 kız) çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri (SSI-R) kullanılmıştır. Bulgulara göre üstün yetenekli ergenler stres kaynakları açısından hayal kırıklığı, çatışma, baskılar, değişiklikler ve kendine yüklemeye; stres karşısındaki tepkiler açısından ise fiziksel, duygusal ve davranışsal tepkilerde SSI-R Türkiye ergen normundaki ergenlere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Üstün yeteneklilerde en fazla "kendine yükleme," en az ise "değişiklikler" strese neden olan faktörlerdir. Üstün yeteneklilerin stres karşısında verdikleri tepkiler açısından en az fizyolojik tepkiler, en çok ise değerlendirici tepkiler verdikleri bulunmuştur. Sonuçlar cinsiyete ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenek; Ergenlik; Stres; Strese Tepkileri

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 19, Sayı 3, 2018
ss. 598-609
DOI: 10.17679/inuefd.485921

Gönderim Tarihi : 20.11.2018
Kabul Tarihi : 14.12.2018

Önerilen Atıf

Erdem, Ş. & Baloğlu, M. (2018). Üstün yetenekli ergenlerin stres kaynakları ve stres karşısındaki tepkilerinin ergen popülasyonu ile karşılaştırılması. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 598-609. DOI: 10.17679/inuefd.485921

GİRİŞ

Saygın toplumda az olmakla birlikte etki değerleri açısından oldukça önemli bir alt popülasyon olan üstün yeteneklilerle ilgili çalışmalar son yıllarda artan bir ilgi çekmektedir. Akranları ile karşılaştırıldığında bazı öğrenciler akademik başarı, yaratıcılık, liderlik ya da sanat gibi alanların bir veya birkaçında üstün performans gösterme potansiyeline sahiptirler (Renzulli, 2012). Üstün yetenekli olarak betimlenen bu bireylerle ilgili ilk araştırmalar, genetik etkilerin yetenek açısından ne kadar büyük ve ne kadar önemli olduğunu gösterirken; gen/çevre etkileşimleri zamanla üstün yetenekli çocukların belirlenmesi ve eğitimi için daha önemli hale gelmiştir (Stoerger, 2009). Üstün yetenekli olarak adlandırılan bireylerin duygusal ve ahlaki özelliklerinin yanında, birçok fiziksel ve sosyal nitelikte, entelektüellik ve motivasyon boyutlarında ortalamadan daha ileride oldukları belirtilmektedir (Terman, 1926). Üstün yetenekli bireylerde bulunan bazı özellikler arasında üstün bellek, yaratıcı fikirler üretme ve analitik yetenek gibi özellikler yer almakla birlikte yeteneklilik kavramını kültürden bağımsız olarak tanımlamak doğru değildir çünkü üstün yeteneklilik kültüre bağımlı olarak farklılaşabilmektedir (Phillipson & McCann, 2007; Renzulli, 2012; Sak, 2012). Yaratma ve keşfetmeye olan kabiliyet, geniş bir ilgi alanı, yüksek bir dikkat ve hayal gücü, merak ve duyarlılık, yaşlarına göre akıcı bir dil ve daha fazla kelime hazinesine sahip olma, motivasyon, gibi özellikler üstün yeteneklilerde öne çıkmaktadır (Heller, 2000; Sternberg & Davidson, 2005; Stuart & Beste, 2010; Terman, 1926).

Fiziksel, duygusal ve sosyal pek çok farklılaşmanın yaşandığı bir geçiş dönemi olan ergenlikteki hızlı değişimler, ergenler üzerinde birtakım sorunlara yol açabilmekte ve bireyler ani karar verme durumlarıyla baş etmek zorunda kalabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2006; Steinberg, 2007). Özellikle üstün yeteneğe ya da yüksek akademik başarıya sahip olanlar ve yüksek rekabet ortamına maruz kalanlar arasında stres oldukça yoğun görülmektedir (Feld & Shusterman, 2015). Üstün yetenekli gençlerin kendi ya da çevrelerinin beklentilerine ulaşmak için sürekli çaba sarf etmeleri, yetişkin ya da akranları tarafından gerçekçi olmayan ve belirsiz beklentilerle karşılaşmaları, baskılar karşısında yeteneklerini kanıtlama çabaları gibi onlara has faktörler nedeniyle normal gelişim gösteren akranlarından daha fazla stres yaşayabilecekleri belirtilmektedir (Kaplan, 1990). Bu bağlamda stres, bireye özgü ve bireysel bütünlüğünü tehdit eden etkenler karşısında verilen tepkiler bütünü olarak adlandırılabilir (Baltaş, 1999). Lazarus ve Folkman (1984), stresi kişinin çevresiyle ya da olayla etkileşime girdikten sonra yaptığı değerlendirme ve ulaştığı bilişsel yorum sonucu uyarıcıları tehdit unsuru olarak algılaması ile yaşanan durum olarak açıklamaktadırlar. Stres yaşantısının ortaya çıkmasına neden olan etkenler ise stres kaynakları olarak adlandırılmaktadır. Üstün yeteneklilerin okul çalışmalarının ve iyi oluş düzeylerinin stres düzeylerini öngörmeye etkili olduğu; bu özel popülasyona daha fazla dikkat edilmesi gerektiği ve okulda daha fazla desteklenmeleri gerektiği vurgulanmıştır (Nguyen, Hoang, & Nong, 2016).

Yaşamın her anında var olan stresle ergenlik döneminde daha sık karşılaşmaktadır (Lens & Rand, 2000). Bir geçiş dönemi olan ergenlikteki stres kaynakları bedensel, psikolojik ve toplumsal gelişmeler, ailevi, kültürel ve ekonomik sorunlar ve sosyal çatışmalardır (Eryılmaz, 2009). Alan yazında, genel olarak ergenler için kişinin kendi beklentileri, ebeveyn ya da öğretmenlerin beklentileri, gelişimsel görevler, okul ya da çevre değişiklikleri, akademik baskılar, başarı beklentisi, aile ya da akran ilişkileri önemli stres kaynakları olarak belirtilmektedir (Eryılmaz, 2009; Kaplan, Liu & Kaplan, 2005; Kulaksızoğlu, 2001; Peterson, Duncan & Canady, 2009).

Kendisini stres karşısında tehdit altında hissedilen canlı bedensel, psikolojik ve davranışsal olarak tepkiler üretir (Baltaş & Baltaş, 1999; Bernestein, 1994). Stres karşısında ortaya çıkan davranışlar stres tepkileri olarak tanımlanır (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem, & Nolen-Hoeksema, 2010). Kişinin sahip olduğu genetik yapı, geçmiş yaşantıları, psikolojik mekanizmaları, tutum, bakış açısı, inanç ve beklentileri gibi bilişsel özellikleri stres karşısında verdikleri tepkileri etkilemektedir (Baltaş & Baltaş, 1999; Rowshan, 2003).

Üstün yetenekliler genellikle normal gelişim gösteren akranlarıyla benzer stres tepkileri gösterirler; ancak farklı bilişsel kapasiteleri sebebiyle bu çocukların kendilerine özgü stres kaynakları geliştirebilecekleri de dikkate alınmalıdır (Karnes & OehlerStinnett, 1986). Hatta üstün yeteneklilerin sahip oldukları özelliklerden dolayı normal gelişen bireylerden daha yüksek stres yaşayabildikleri belirtilmekle birlikte (Kaur, 2017); aynı zamanda üstün yetenekli olmanın kendi başına soruna yol açmayacağı da belirtilmektedir (Webb, 1993). Bunların aksine, üstün yetenekli ergenlerin akranlarına göre duygusal olarak daha dengeli olduğu, sosyal ve kişisel olgunluk düzeylerinin ise daha yüksek olduğu da belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2006). Sonuç olarak, ergenlik dönemindeki üstün yeteneklilerin akranlarından daha yoğun sorunlar yaşamalarını bekleyen araştırmacılar olduğu gibi (ör: Sandström, 1982; Jackson, & Moyle, 2008), bu dönemi normal gelişim gösteren ergen akranlarından farklı yaşamayacakları öne sürenler de bulunmaktadır (ör: Kanlı, 2011). Dolayısıyla, bu çalışmada alan yazındaki belirsizliğe bir çözüm üretmek amacıyla, üstün yetenekli ergenlerin stres düzeylerini, strese neden olan kaynakları ve stres karşısında verdikleri tepkileri belirleyerek ergen popülasyonu ile karşılaştırmak amaçlanmıştır. Çalışma, ergen üstün yetenekliler üzerinde yapılması, ülkemizin geniş bir

yelpazesinden üstün yetenekli öğrencilere ulaşılması, var olan durumun ortaya koyduğu sonuçlar çerçevesinde bazı stres yaratabilecek durumların ortaya çıkmadan önce önleme çalışmaları hazırlanmasına rehberlik etmesi açısından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada betimleyici yöntemlerden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, mevcut bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlardır (Karasar, 2010).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın kuramsal evreni Türkiye'deki üstün yetenekli çocuklar iken; erişilebilir evren Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'nde lise düzeyinde öğrenim gören üstün tanısı almış ergenlerdir. Kolayda örneklem yöntemiyle seçilen 161 ergen (72 erkek ve 89 kız) araştırmanın örnekleme oluşturmuştur. Örneklemdeki öğrenciler 15-18 yaş aralığında değişmiş ve Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden katılım sağlamışlardır. Tablo 1 de görüldüğü gibi, en fazla öğrenci 9. ve 10. sınıf düzeyindedir. Bölgesel olarak da, örneklemin yarısı Karadeniz bölgesinden katılım sağlamıştır. Öğrencilerin çoğunluğu fen lisesine devam etmektedir.

Tablo 1.

Üstün Yeteneklilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf, Okul Türü ve Yaşadıkları Bölge Dağılımı

Sınıf	f	%	Okul Türü	f	%
9.Sınıf	42	26,10	Fen Lisesi	71	44,1
10.Sınıf	50	31,10	Anadolu Lisesi	52	32,3
11.Sınıf	51	31,70	Anadolu Öğretmen Lisesi	28	17,4
12.Sınıf	18	11,20	İmam Hatip Lisesi	2	1,2
Bölge	f	%	Meslek lisesi	2	1,2
Marmara Bölgesi	18	11,2	Sosyal Bilimler Lisesi	1	,6
Ege Bölgesi	10	6,3	Güzel Sanatlar Lisesi	5	3,2
İç Anadolu Bölgesi	6	3,7			
Akdeniz Bölgesi	20	12,4			
Karadeniz Bölgesi	90	55,9			
Doğu Anadolu Bölgesi	6	3,7			
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	11	6,8			

Katılımcıların %72,8'nin baba öğrenim düzeyi üniversite ve üzeri, %52,2'sinin baba mesleği memur iken; %56,5'inin anne öğrenim düzeyi üniversite ve üzeri ve %43,5'inin anne mesleği memurdur. Ailenin aylık gelir düzeyi açısından %39,8 öğrencinin aylık geliri 3500 ve üzeri olup %94,4 öğrenci ailesiyle birlikte yaşamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak 1991 yılında Gadzella tarafından geliştirilip 2005 yılında güncellenen ve Baloğlu ve Bardakçı (2010) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılan Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri (SSI-R) ile araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerindeki öğrencilerin stres kaynakları ve stresle karşılaştıkları durumlarda verebilecekleri tepkileri değerlendiren bir ölçme aracıdır (Baloğlu & Bardakçı, 2010). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması 107 erkek, 113 kız öğrenci olmak üzere 220 gönüllü üniversite öğrencisiyle yapılmıştır. Öğrencilerin yaşları 22 ile 36 arasında değişmektedir. (ss = 1,66). Üniversite öğrencilerinin bölümlerine ait dağılım şu şekildedir: Tarih (n = 55, %25,0), Türk dili ve edebiyatı (n = 54, %24,5), Matematik (n = 49, %22,3), Fizik (n = 29, %13,2), Kimya (n = 11, %5,0). Envanter dokuz alt ölçekten oluşan 5 li Likert tipi 53 maddeden oluşmaktadır. Maddeler, "1 = Asla" "2 = Nadiren" "3 = Ara sıra" "4 = Sıklıkla" ve "5 = Her zaman" aralığında puanlanmaktadır. Envanterden alınabilecek puanlar 0-265 arasındadır ve yüksek puanlar yüksek stres düzeyine işaret etmektedir. Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanterinin puan aralıkları şu şekildedir: Asla (1,00-1,80), nadiren (1,81-2,61), ara sıra (2,62-3,42), sıklıkla (3,43- 4,23), her zaman (4,24- 5,00) şeklinde yorumlanmaktadır.

Alt ölçekler Stres Kaynakları ve Stres Karşısında Tepkiler biçiminde iki boyuttan oluşmaktadır. Stres kaynakları boyutunda Hayal Kırıklıkları (7 madde), Çatışmalar (4 madde), Baskılar (4 madde), Değişiklikler (3 madde) ve

Kendine Yükleme (6 madde) adı altında 5 alt boyut yer almaktadır. Stres kaynakları boyutunun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ,78 iken Spearman- Brown iki yarı test güvenilirlik katsayısı ,79'tur. Strese Karşı Tepkiler boyutunda ise Fizyolojik Tepkiler (14 madde), Duygusal Tepkiler (4 madde), Davranışsal Tepkiler (8 madde) ve Değerlendirici Tepkiler (3 madde) adı altında toplam 4 alt boyut bulunmaktadır. Stres karşısındaki tepkiler boyutunun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ,83, Spearman- Brown iki yarı test güvenilirlik katsayısı ,84'tür. Ölçeğin yapı geçerliliği kanıtı olarak rapor edilen uyum indeksi sonuçları CFI=,96; IFI=,96; NFI=,93; NNFI=,92; GFI=,96; AGFI=,92; RMSA=,06'dır. Bu çalışmada envanterin güvenilirlik katsayıları tüm alt ölçekler için kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur ($\geq ,70$).

BULGULAR

Üstün yetenekli lise öğrencilerinin stres kaynaklarına ilişkin düzeyleri için ortalama ve standart sapma değerleri Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri (SSI-R)'nin normal gelişim gösteren ergen popülasyonu üzerinde yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasındaki bulgularla kıyaslanmış ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Üstün Yeteneklilerin Stres Kaynakları Düzeyleri

	Norm Grubu		Üstün Yetenekliler		t	p
	n = 220		n = 161			
	ort	ss	ort	ss		
Genel Stres Düzeyleri	130,74	21,66	112,41	27,11	-7,33	,001
Stres Kaynakları						
Hayal Kırıklığı	16,67	3,59	13,84	4,48	-6,83	,001
Çatışma	10,70	1,95	9,71	2,23	-4,60	,001
Baskılar	10,37	2,90	9,09	3,96	-3,64	,001
Değişiklikler	6,70	2,33	5,56	2,69	-4,41	,001
Kendine Yükleme	20,11	3,41	16,60	4,45	-8,71	,001
Stres Karşısındaki Tepkiler						
Fiziksel	29,37	8,97	23,79	8,93	-6,00	,001
Duygusal	11,58	3,77	8,68	3,76	-7,42	,001
Davranışsal	16,69	4,57	14,52	5,73	-3,92	,001
Değerlendirici	8,74	2,63	10,58	3,42	5,93	,001

Bulgulara göre, Türkiye'deki üstün yetenekli ergenlerin, Türkiye ergen formu normundaki ergenlere göre stres kaynakları alt boyutlarından hayal kırıklığı, çatışma, baskılar, değişiklikler ve kendine yükleme alt boyutlarındaki ortalama değerleri anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Stres karşısındaki tepkiler alt boyutlarından fiziksel tepkiler, duygusal tepkiler ve davranışsal tepkiler alt boyutlarındaki ortalama değerleri de Türkiye ergen formu normundaki ergenlere göre anlamlı derecede düşüktür. Stres karşısındaki tepkilerden değerlendirici stres alt boyutu ortalama puanları ise Türkiye ergen formu normundaki ergenlere göre anlamlı derecede yüksektir.

Envanterin orijinalinde stres düzeyleri "az", "orta" ve "aşırı" kesme noktalarında gruplanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen stres kaynaklarının alt boyutlar puanları orijinal çalışmadaki puanlarla karşılaştırıldığında stres kaynakları alt boyutları düzeyleri "az" stress kategorisine denk gelmektedir. Bu yüzden tabloda sadece "az" grubuna ilişkin puanlar verilmiştir.

Tablo 3.
Üstün Yeteneklilerin Stres Düzeyleri (Az Kategorisi)

	Norm Grubu		Üstün Yetenekliler	
	ort	ss	ort	ss
Hayal Kırıklığı	15,15	2,95	13,84	4,48
Çatışma	9,95	1,60	9,71	2,23
Baskılar	9,38	2,56	9,09	3,96
Değişiklikler	6,10	1,48	5,56	2,69
Kendine Yükleme	18,28	2,34	16,60	4,45

Tablo 3' e göre üstün yetenekli ergenlerin hayal kırıklıkları, çatışma, baskılar, değişiklikler ve kendine yükleme kaynaklı stres düzeylerinin düşük ("az") olduğu söylenebilir. Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri alt boyutlarının o boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle elde edilen alt boyut ortalamalarına göre üstün yetenekli lise öğrencilerinin hayal kırıklığı (ort = 1,97; ss = ,64), çatışmalar (ort = 2,42; ss = ,55), baskılar (ort = 2,27; ss = ,99), değişiklikler (ort = 1,85; ss = ,89) kaynaklı stres düzeyleri "nadiren" kategorisindeyken; kendine yükleme kaynaklı stres "ara sıra" kategorisinde görülmektedir. Üstün yetenekli lise öğrencilerinde en fazla, kendine yükleme (ort = 2,76; ss = ,74) strese neden olurken en az ise değişiklikler (ort = 1,85; ss = ,89) kaynaklı stres yaşanmaktadır.

Üstün yetenekli lise öğrencilerinin strese karşı tepkileri envanterin orijinalinde "az", "orta", "aşırı" olarak gruplanan kesme noktalarıyla karşılaştırılmış ve bu çalışmadan ele edilen strese karşı tepkiler alt boyutları orijinal çalışmadakilerle karşılaştırılmış ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.
Üstün Yeteneklilerin Strese Karşı Tepki Çeşitleri

	Norm Grubu				Üstün Yetenekliler	
	Az		Orta		ort	ss
	ort	ss	ort	ss		
Fizyolojik	23,39	6,39	29,07	8,01	23,79	8,93
Duygusal	9,50	2,72	11,44	3,63	8,68	3,76
Davranışsal	14,25	3,22	16,74	4,52	14,52	5,73
Değerlendirici	7,60	2,54	9,01	2,56	10,58	3,42

Bu çalışmadan ele edilen strese karşı tepkiler puanları orijinal çalışmadaki puanlarla karşılaştırıldığında fizyolojik tepkiler (ort =23,79; ss = 8,93), duygusal tepkiler (ort =8,68; ss = 3,76) ve davranışsal tepkilerin (ort =14,52; ss = 5,73), "az" puan aralığına daha yakın olduğu (ort =57,58; ss = 16,05); değerlendirici tepkilerin (ort =10,58; ss =3,42) ise "orta" (ort = 57,58; ss = 16,05) puan aralığında olduğu görülmektedir.

Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri alt boyutların madde toplamlarının o boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle elde edilen alt boyut ortalamalarına göre üstün yetenekli lise öğrencilerinin stres karşısındaki fizyolojik tepkileri (ort = 1,69; ss = ,63), "asla" kategorisinde; duygusal (ort = 2,16; ss = ,94) ve davranışsal tepkileri (ort = 1,81; ss = ,71), "nadiren" kategorisindeyken; değerlendirici tepkileri (ort = 3,52; ss = 1,13) "sıklıkla" kategorisinde. Üstün yetenekli lise öğrencileri strese karşı en az fizyolojik tepkiler gösterirken en çok değerlendirici tepkiler göstermektedir. Üstün yetenekli lise öğrencilerinin stres karşısındaki toplamı puanları "nadiren" kategorisinde. Üstün yetenekli ergenlerin stres kaynakları ve stres karşısında verdikleri tepkiler cinsiyete ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına göre Türkiye'deki üstün yetenekli ergenlerin, Türkiye ergen formu normundaki ergenlerle karşılaştırıldığında hayal kırıklığı, çatışma, baskılar, değişiklikler ve kendine yükleme stres kaynaklarında ortalama değerleri anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Terman ve Oden (1976) üstün yeteneklilerin sanılanın aksine normal gelişim gösteren akranlarına göre daha az disiplin, suç ya da

saldırganlık davranışları sergilediğini belirtmişlerdir. Bu bireyler duygu ve davranışlarını kontrol ederek ve düzenleyerek stresin yarattığı rahatsız edici sonuçlardan stres kaynağını azaltarak kurtulabilirler (Compas, Connor-Smith, Saltzman, Thomsen, & Wadsworth, 2001). Hisli-Şahin, Güler ve Basım (2009) ise zekânın yaşanan stresle doğrudan ilişkili olmayıp stresle başa çıkmada etkili yöntemlerin seçiminde ya da duygusal mekanizmaların devreye sokulmasında bir aracı rolü olduğunu belirtmişlerdir. Yüksek bilişsel yeteneğin stres kaynaklarına karşı baş edebilme ile pozitif ilişkisi olduğu ve ayrıca stresin yaşanmasına karşı önleyici etkisinin olabileceği belirtilmektedir (McNally & Shin, 1995; Plante & Sykora, 1994). Üstün yetenekliler stres karşısında daha etkili problem çözme stratejilerini kullanabilme yeteneğine sahiptir (Preuss & Dubow, 2004).

Üstün yeteneklilerde stres kaynaklarının normal gelişim gösteren ergen popülasyonundan daha düşük olmasının nedenlerinden biri, gerçekçi, akılcı ve mantıksal düşünme yeteneklerinin akranlarına göre daha üst düzeyde olmasına bağlanabilir (Işıklı, 2013). Çevrenin neden olduğu stres kaynakları düşünüldüğünde, üstün yetenekliler çevreye daha kolay uyum sağlama yeteneklerinin avantajıyla hayal kırıklığı, çatışma, baskılar, değişiklikler ve kendine yükleme kaynaklı stresi daha düşük düzeylerde yaşamaktadırlar. Karnes ve Oehler-Stinnett (1986) üstün yeteneklilerin ders, sınav ve not gibi başarı odaklı konularda daha çok stres yaşayabildiklerini; ancak, sosyal statü ve kabul, kariyer, başarı gibi konuların onlar için daha az stres kaynağı olabileceğini belirtmişlerdir.

Stres karşısındaki tepkiler açısından; üstün yeteneklilerin fiziksel, duygusal ve davranışsal tepkileri de Türkiye ergen formu normundaki ergenlere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Ancak, değerlendirici stres tepkilerinde ise üstün yeteneklilerin ortalama puanları Türkiye ergen normundaki göre anlamlı derecede yüksektir. Bireyler stres karşısında yoğunluklu olarak fiziksel, duygusal ve davranışsal tepkiler gösterirler (Bernstein, 1994; Rowshan, 2000). Çalışmada, üstün yeteneklilerin stres düzeylerinin yüksek olmaması, söz konusu stres tepkilerinde de düşük puanlar elde etmelerinin temel nedenidir. Ergenlerle yapılan önceki çalışmalarda üstün yetenekli ergenlerin normal gelişim gösteren ergenlere göre daha az stresli yaşantı geçirdikleri desteklenmelidir (ör: Ferguson, 1981). Ayrıca, üstün yeteneklilerin akranlarına kıyasla daha üst düzey analiz, sentez ve değerlendirme gibi becerilere sahip olmaları (Ataman, 2005) stres yaşantısı karşısında değerlendirici tepkilerinin daha yüksek olmasının bir nedeni olarak değerlendirilmektedir.

Üstün yetenekliler kabullenici olmaktansa, yaşamı sorgulayarak içindeki olayları kontrol edebileceklerine inanırlar (Davaslıgil, 2010). Dolayısıyla, üstün yetenekli öğrenciler stresli durumlar karşısında çaresiz hissederek terleme, ağrı çekme, iştah kaybı vb. belirtiler göstermek yerine "Durumdan nasıl kurtulabilirim?" düşüncesiyle bilişsel süreçleri devreye sokarak değerlendirici tepkiler' daha sık kullanma eğilimindedirler.

Olayların bilişsel süzgeçlerden geçerek nasıl algılandığı ve deneyimlerin değerlendirilip anlamlandırılması stresin az ya da çok yaşanmasına neden olmaktadır (Cüceloğlu, 2003; Korkut, 2007). Bahtiyar ve Şahin (2017)'e göre üstün yeteneklilerde stres orta düzeyde rehberlik gereksinimi duyulan konular arasında yer almaktadır. Çevrelerine uyum sağlayamayan bireylerin stres seviyelerinin artması beklenir (Kesen & Akyüz, 2015). Ancak üstün yeteneklilerin ciddi boyutlarda uyum sorunu yaşamadıkları; yaşadıkları uyum sorunlarını aşabilmek için de etkili çözüm yolları bulabildikleri söylenebilir. Üstün yetenekli çocukların en az normal gelişen akranları kadar, hatta çoğu durumda onlardan daha fazla uyumlu oldukları ve olumlu kişilik özellikleri geliştirdikleri de söylenebilir (Saranlı & Metin, 2012). Bu çocuklarda zekâ düzeyinin ve problem çözme becerilerinin iyi olması anksiyeteye karşı da koruyucu faktör olarak görülmekte ve stres durumlarında normal yaşlılarına göre problem çözme stratejilerini daha fazla kullandıkları belirtilmektedir (Preuss & Dubow, 2004). Stres karşısında daha dirençli olan insanların yeni durumlara karşı daha uyumlu oldukları ve stres tepkilerinin daha az oldukları belirtilmektedir (Tutar, 2000).

Üstün yetenekli ergenler düşük stres kaynaklarına sahip olmakla birlikte; bu grup kendi içerisinde değerlendirildiğinde, en fazla strese neden olan faktör "kendine yükleme" ve en az strese neden olan faktör "değişiklikler"dir. Karnes ve Oehler-Stinnett (1986)'e göre yetenekli olmak orta düzey stres yaratırken üstün yetenek etiketi tek başına strese kaynağı olarak görülmemektedir. Nguyen, Hoang ve Nong (2016) 150 üstün yetenekli öğrenciden 111'inin (%74) hafif ya da orta düzeyde stres yaşadığı ve bunun da büyük bir kısmını hafif stresin oluşturduğu belirtilmektedir. Üstün yeteneklilerin sahip oldukları en belirgin özelliklerinden olan mükemmeliyetçilik, onlar için belirgin stres kaynaklarından birisidir (Gür, 2011); ancak, mükemmeliyetçiliği tek başına olumsuz algılamak da doğru değildir. Olumlu mükemmeliyetçilik üstün yetenekli bireylerde motivasyon unsuru olabilmektedir.

Üstün yeteneklilerde en belirgin stres kaynağı "kendine yükleme" olarak bulunmuştur. Yüksek zekâ seviyesi ile sosyal uyum arasında olumlu bir ilişki olması açısından bakıldığında (Grossberg & Cornell, 1988), "kendine yükleme" alt boyutundaki maddelerin rekabet, mükemmeliyetçilik ve popülerlik ile ilgili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, üstün yetenekli öğrencilerin bu bağlamda stres yaşadıkları düşünülebilir. Alan yazında üstün yetenekli öğrencilerin stres kaynakları arasında mükemmeliyetçilik, okul değişiklikleri, yüksek akademik başarı beklentisi, gelecek kaygısı, aile ve arkadaş ilişkileri olduğu bulunmuştur (Peterson, Duncan, & Canady, 2009). Üstün yetenekli gençlerin kendi performanslarını ortaya koyma noktasında hem kendilerine

hem de çevrelerine karşı yeterli ve başarılı olduklarını kanıtlama çabası ile aile, çevre, öğretmen, okul vb. kaynaklı beklentilerin stres kaynağı olabileceği düşünülebilir (Kaplan, 1990).

Bu çalışmada, üstün yetenekli ergenlerin stres kaynakları ve stres karşında verdikleri tepkiler cinsiyete ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak, bireylerin stres yaşantılarının sahip oldukları kişilik özellikleri ve farklı değişkenlerle ilişkili olduğu belirtilmektedir (ör: Hisli-Şahin, Güler, & Basım, 2009). Stres kaynakları arasında, yaşanan çelişkilerin ve bazı sorun ve çatışmaların meydana getirdiği engellenmişlik (Atkinson ve ark., 2010) ve kişinin var olan durum ve şartlar içerisinde olayları tehdit olarak algılaması (Aydın, 2006) gibi nedenler yer almaktadır. Üstün yeteneklilerin de problem çözme ve stresle baş etmede zihinsel süreçleri daha etkili kullanabildikleri de bilinmektedir. Bu sebeplerden dolayı cinsiyet ve sınıf değişkeni bağlamında gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı değerlendirilmektedir.

Üstün yeteneklilerin stresi daha yönetilebilir düzeylerde yaşamaları bulgusuna rağmen, önleyici ya da müdahale edici yaklaşımlardan kaçınmak doğru olmayacaktır. Stresin yoğunluğu ve süresi zaman içerisinde, olay ve durumlara göre farklılaşabilmektedir. O yüzden, problem çözme ve başa çıkma becerilerinin stresin etkilerini azaltmada etkili olduğu gerçeği doğrultusunda üstün yeteneklilerin ileriki zamanlarda da stres yaşayabileceği varsayımıyla gerekli baş etme becerilerinin erken yaşlarda kazandırılması önem taşımaktadır (Saranlı & Metin, 2012). Ayrıca stres kaynakları ile ilgili uzmanlardan yardım alınması, olası stres kaynakları üzerinde konuşulması ve stresin etkileri hakkında farkındalık yaratılmasının da sağlıklı bir yaşam için etkili olacağı düşünülmektedir (Kaplan, 1990).

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Ataman, A. (2002). Özel eğitim üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler. *Özel eğitim* (ss. 173-190). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, A. (Ed.). (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Atkinson, R. T., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., & Nolen-Hoeksema, S. (2010). *Psikolojiye giriş* (5. baskı). (Çev. Y. Alogan) Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Aydın, K. B. (2006). Stresle başa çıkma. U. Öner (Ed.). *Uygulamalı grup rehberliği dizisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bahtiyar, M., & Şahin, F. (2017). Üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimi. *Journal of Educational Studies*, 4(2), 140-154.
- Baloğlu, M., & Bardakçı, S. (2010). Güncellenmiş Öğrenci Yaşamı Stres Envanteri'nin Türkçeye uyarlanması, dil geçerliliği ve ön psikometrik incelemesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 57-70.
- Baltaş, A., & Baltaş, Z. (1999). *Stres ve başa çıkma yolları* (19. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Compas B. E. (1998). An agenda for coping research and theory: Basic and applied developmental issues. *International Journal of Behavioral Development*, 22, 231-237.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve davranışı* (12. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Davaslıgil, Ü. (1991). Üstün olma niteliğini kazanma. *Eğitim ve Bilim*, 5(82), 62-67.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergenlik döneminde stres ve başa çıkma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20-37.
- Feld, L. D., & Shusterman, A. (2015). Into the pressure cooker: Student stress in college preparatory high schools. *Journal of Adolescence*, 41, 31-42.
- Ferguson, W. E. (1981). Gifted adolescents, stress and life changes. *Adolescence*, 6, 246-267.
- Gadzella, B. M. (1991). *Student-life Stress Inventory*. Commerce, TX: Copyright.
- Gadzella, B. M. (2005). *Student-life Stress Inventory (SSI-R)*. Commerce, TX: Copyright.
- Grossberg, I. N., & Cornell, D. G. (1988). Relationship between personality adjustment and high intelligence: Terman versus Hollingworth. *Exceptional Children*, 55(3), 266-272.
- Gür, Ç. (2011). *Üstün yetenekli çocukların karşılaştığı sosyal ve duygusal problemler ve bu problemlerin çözümüne ilişkin öneriler: Arkadaş edinme sorunu, alay edilme, anksiyete-endişeler ve aşırı mükemmeliyetçilik üzerine bir çalışma*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Işıkli, B. (2013). *Çatışma ve stres yönetimi-II*. Ç. Yenilmez (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Jackson, P. S., & Moyle, V. F. (2008). Inner awakening, outward journey: The intense gifted child in adolescence. S. Daniels and M. M. Piechowski (Ed.). *Living with intensity: Understanding the sensitivity, excitability, and the emotional development of gifted children, adolescents, and adults içinde*. Tuscon, AZ: Great Potential Press.
- Kanlı, E. (2011). Üstün zekâlı ve normal ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 33, 103-121

- Kaplan, D. S., Liu, R. X., & Kaplan, H. B. (2005). School related stress in early adolescence and academic performance three years later: The conditional influence of self expectations. *Social Psychology of Education, 8*(1), 3-17.
- Kaplan, L. S. (1990). Helping gifted students with stress management. S. Berger (Ed.), *Flyer file on gifted students*. Reston:VA: Council for Exceptional Children Digest.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karnes, F. A., & Oehler-Stinnett, J. J. (1986). Life events as stressors with gifted adolescents. *Psychology in the Schools, 23*(4), 406-414.
- Kaur, A. P. (2018). Stress, coping, self-efficacy, resilience and social support in university students. *International Journal of Scientific Research, 6*(4), 662-665.
- Kesen, M., & Akyüz, B. (2015). Üniversite örgüt kültürü algılamaları ve demografik değişkenlerin algılanan stresi yordayıcı değişkenler olarak incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi, 5*(1), 71-94.
- Korkut, F. (2007). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik psikolojisi* (8. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer.
- Lens, W., & Rand, P. (2000). Motivation and cognition: Their role in the development of giftedness. *International Handbook of Giftedness and Talent, 2*, 193-202.
- McMann, N., & Oliver, R. (1988). Problems in families with gifted children: Implications for counselors. *Journal of Counseling and Development, 66*(6), 275-278.
- McNally R. J., & Shin, L. M. (1995). Association of intelligence with severity of posttraumatic stress disorder symptoms in Vietnam combat veterans. *The American Journal of Psychiatry, 152*(6), 936-938.
- Nguyen, M. H. T., Hoang, N. P. T., & Nong, M. T. (2016). Stress faced by gifted Vietnamese students: what might contribute to it? *Health Psychology Report, 4*(1), 16-23.
- Peterson, J., Duncan, N., & Canady, K. (2009). A longitudinal study of negative life events, stress, and school experiences of gifted youth. *Gifted Child Quarterly, 53*(1), 34-49.
- Philipson, S. N., & McCann, M. (2007). Meta-theoretical conceptions of giftedness. S. N. Philipson and McCann (Eds.). *Conceptions of giftedness. Sociocultural perspectives* (ss. 477-493). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Plante T. G., & Sykora, C. (1994). Are stress and coping associated with WISC-III performance among children? *Journal of Clinical Psychology, 50*(5): 759-762.
- Preuss L., & Dubow, E. A. (2004). Comparison between intellectually gifted and typical children in their coping responses to a school and a peer stressor. *Roeper Review, 26*(2), 105-111.
- Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly, 56*(3), 150-159.
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan, 60*(3), 180-184.
- Rowshan, A. (2000). *Stres yönetim: hayatınızın sorumluluğunu almak için stresi nasıl yönetebilirsiniz* (Çev. Şahin Cüceloğlu). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sak, U. (2012). *Üstün zekâlılar: Özellikleri tanılanmaları eğitimleri* (2. baskı) Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sandström, C. I. (1982). *Çocuk ve gençlik psikolojisi*. (Çev. R. Uğurel Şemin). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Saranlı, A. G., & Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Journal of Faculty of Educational Sciences, 45*(1), 139-163.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. Ed. F. Çok) Ankara: İmge Kitabevi.
- Sternberg, R. J., & Davidson, J. E. (Eds.). (2005). *Conceptions of giftedness*. Cambridge University Press.
- Stoeger, H. (2009). The history of giftedness research. *International handbook on giftedness* (ss. 17-38). Springer, Dordrecht.
- Stuart, T., & Beste, A. (2010). *Farklı olduğumu biliyorum "üstün yeteneklileri anlayabilmek."* (Çev. A. Gönenli) (2. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, N. H., Güler, M., & Basım, H. N. (2009). A tipi kişilik örüntüsünde bilişsel ve duygusal zekânın stresle başa çıkma ve stres belirtileri ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 20*(3), 243-254.
- Terman, L. M. (Ed.). (1926). *Genetic studies of genius: volume 1: Mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford: Stanford University Press.
- Tutar, H. (2000). *Kriz ve stres ortamında yönetim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Webb, J. T. (1993). Nurturing social-emotional development of gifted children. K. Heller, F.J. Mönks, and A. H. Passow (Ed.). *International handbook of research and development of giftedness and talent*, (ss. 525-538), Oxford, UK: Pergamon Press.

Ziegler, A., & Heller, A. (2000). Conceptions of giftedness from a metatheoretical perspective. K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg, and R. F. Subotnik (Eds.). *International handbook of giftedness and talent* (2. ed., ss. 3-21). Oxford: Pergamon.

İletişim/Correspondence

Araş. Gör. Şefika ERDEM
sefikaerdempdr@gmail.com

Prof. Dr. Mustafa Baloğlu
baloglu@hacettepe.edu.tr